

Citations give us an idea of the meaning of „creative” in the title of Heller’s book. The primary source of the tension between science and theology is irremovable, but the one who understands its *rationale* can engage in a fruitful dialogue meant to understand and remove some of the most impertinent secondary sources of tension. In this sense, Michael Heller’s book is a thoughtful contribution to the science-theology dialogue. It is written in a way accessible to a variety of readers, from the College student to the professional researcher in the field. It contains, as I mentioned, some seminal ideas, but also a lot of suggestions for further research by both historians of science and theology, and philosophers. Templeton Press edited it with care (the only thing I noted is the lack of numbering of subsections) and I certainly recommend it to all those interested in the science-theology relationship.

Stanislaw WSZOŁEK

Edith – Stein – Jahrbuch, Echter Verlag, Würzburg 2004, ss. 261.

Ukazał się kolejny, X tom *Rocznika Edyty Stein*. Trzeba o tym napisać nie tylko ze względu na jego zawartość. Z wydaniem tego jubileuszowego numeru został zamknięty okres, w którym redakcja *Rocznika* spoczywała w rękach J. S. de Murillo. Nowym naczelnym redaktorem jest od tego numeru Ul. Dobhan.

W roku 1993 ukazał się I. tom *Rocznika Edyty Stein*, którego redakcję na zlecenie Zakonu Karmelitańskiego objął hiszpański karmelita J. S. de Murillo. *Rocznik* miał stanowić swego rodzaju „otwarte forum” dla współpracy między filozofią i teologią, jak również pedagogiką i sztuką, nawiązujących do myśli i ducha Edyty Stein. Koncepcja *Rocznika* szła – jeśli można tak powiedzieć – „w szerokość”, tak, aby próbować wgłębiać się w myśli Edyty Stein aż po granice możliwości. Ale co to właściwie znaczy? Czy na końcu takiego eksperymentu myślowego będziemy jeszcze mieć do czynienia z myślą Edyty Stein? Odpowiedzi na te istotne pytania i zamyślenia nad kształtem *Rocznika* doprowadziły do zmiany jego kierownictwa i tym samym do zmiany jego koncepcji.

J. S. de Murillo – założyciel i kierownik Instytutu Edyty Stein w Monachium razem z M. Thurnerem z Instytutu Filozofii Chrześcijańskiej przy Uniwersytecie w Monachium powołali do życia nowy Rocznik: *Aufgang. Jahrbuch für Denken, Dichten, Musik*. Jego zadaniem jest przybliżenie szerszym kręgom czytelników tzw. fenomenologii głębi (Tiefenphänomenologie), której źródłem jest – według de Murillo – doświadczenie cierpienia, tak własnego jak i całych narodów. Tego doświadczenia nie można opisać w sposób racjonalny. Istotny wkład do jego ujęcia wnoszą sztuka, konkretnie: poezja i muzyka.

Filozofia Zachodu zatrzymała się – według de Murillo – na powierzchni bycia, ona nie wchodzi w jego głębię, chociaż wie o jej istnieniu. Przez powierzchwnię bycia rozumie de Murillo „panowanie panowania”, te wszystkie sytuacje, w których daje znać o sobie moc i siła. Głębia jest – tak jak powierzchnia – prapodstawą bycia. One są względem siebie diametralnie przeciwne, ale w swoim przeciwieństwie siebie dopełniające. Głębia i powierzchnia są biegunami bycia, podobnie jak elementy męski i żeński, których zjednoczenie prowadzi do po-

wstania życia. Element żeński, głębia bycia została w filozofii Zachodu zapoznana. Czułość, delikatność, miłość należą do głębi. Podstawowa trudność opisu żeńskiej, głębokiej rzeczywistości polega na zupełnym braku języka. Trzeba stworzyć język oddający „głębie głębi”.

Fenomenologia głębi musi być – zdaniem de Murillo – interdyscyplinarnie poszerzona: rozpoczynać się od przedsokratyków, wieść przez mistykę św. Teresy z Avila i św. Jana od Krzyża, uwzględniać niemiecki idealizm i romantyzm, włączyć do swych rozważań teorię względności i mechanikę kwantową. Tak zarysowana perspektywa doprowadzi – w przekonaniu de Murillo – do radykalnej korekty samozrozumienia człowieka i nadania nauce ludzkiego oblicza.

Jaką rolę odgrywa myśl i duch Edyty Stein w koncepcji fenomenologii głębi zaproponowanej przez de Murillo? Stein należy – według hiszpańskiego karmelity – do tych osobowości, które „ustanawiają czas”, które umożliwiają historyczne procesy przeniknięte przemijalnością.

Trzeba powiedzieć otwarcie: *Edith Stein Jahrbuch* służył de Murillo do propagowania własnej filozofii, myśl Edyty Stein włączył on w wizję własnego spojrzenia na istotę człowieka i dzieje świata. Drogi musiały się rozejść!

Zmiana kierownictwa *Rocznika Edyty Stein* zaznacza się już w zmianie szaty graficznej. Od X tomu jest on organem Międzynarodowego Instytutu Edyty Stein w Würzburgu, ukazuje się przy ciągłej współpracy z Niemieckim Towarzystwem Edyty Stein, służy pogłębieniu znajomości jej osoby i jej duchowego dziedzictwa. *Rocznik* stanowi dokumentację działalności Towarzystwa, publikuje wykłady wygłoszone przy różnych okazjach z jego inicjatywy. Oprócz naukowych publikacji z zakresu filozofii, teologii, historii, pedagogiki, sztuki, duchowości będzie zawierał bibliografię prac Stein oraz rozpraw związanych z jej życiem i myślą, dotyczących miejsc i środowisk, w których ona żyła i działała. Nowa koncepcja *Rocznika* idzie – jeśli tak można powiedzieć – „w głębie”, a jego „skoncentrowana forma” odpowiada rosnącemu zainteresowaniu osobą i dziełem Edyty Stein.

Jaka jest zatem struktura i zawartość jubileuszowego *Rocznika*? W jego treść wprowadza Ul. Dobhan *Słowem wstępnym*, s. 7 – 10, po którym następują rozdziały: 1. *Dokumentacja*, s. 11 – 30: M. A. Neyer, *List Ed. Stein do Piusa XI, z kwietnia 1933*; 2. *Środowisko historyczne*, s. 31 – 98: K. Repgen, *Objęcie władzy przez Hitlera, kościoły chrześcijańskie, problem żydowski oraz prośba Ed. Stein skierowana do Piusa XI z (9) kwietnia 1933*; J. Schwarte, *Kościół katolicki oraz nazizm nacjonalno-socjalistyczny – konkretyzacja na projekcie encykliki Piusa XI przeciw rasizmowi*, 3. *Duchowość*, s. 99 – 130: B. Beckmann – Zöller, *Dowód na istnienie Boga z mistycznego przeżycia w dziele Ed. Stein*, H. Ott, *Ed. Stein i jej znaczenie dla duchowości dnia powszedniego*, 4. *Filozofia*, s. 131 – 174: U. Gahlings, *Realność różnicy płci. Przyczynek Ed. Stein do teorii płciowego zróżnicowania*, R. Hagengruber, *Niewidzialne uczynić widzialnym. Rzeczywistość społeczna i jej podstawy w filozofii Ed. Stein*, 5. *Sztuka*, s. 175 – 192: E. H. Füllenbach, *Auschwitz jako kryzys teologii chrześcijańskiej. Pomnik Ed. Stein autorstwa B. Gerresheim*, 6. *Biografia*, s. 193 – 228: J. Feldes, *Początek kariery. Referat Ed. Stein „Prawda i oczywistość” i jego wpływ na jej drogę życiową po roku 1926*; K. Ost, *W. Stern i Ed. Stein*, 7. *Aktualności*, s. 229 – 240: J. Homeyer, *Ale żadnych wizji... Szkic konstytucji Wspólnoty Europejskiej*

i żydowsko – chrześcijańska interpelacja; Rezolucja Niemieckiego Towarzystwa Edyty Stein w sprawie odwołania się do Boga w konstytucji Wspólnoty Europejskiej; J. Feldes / S. Ranfi, Most przez Alpy. Chrzcielnica dla kościoła Ed. Stein w Rzymie, 8. Bibliografia za lata 2000 – 2003, s. 241 – 252, 9. Recenzje, s. 253 – 256, 11. Wiadomości, s. 257 – 260, Dane dotyczące autorów, s. 261.

Podana wyżej struktura i zawartość tomu wyznaczają jego profil. *Rocznik „dotyka”* bezpośrednio myśli i ducha Ed. Stein, zwraca się ku przeszłości, aby rozjaśnić jej ciemne do tej pory momenty. Tutaj trzeba zwrócić uwagę na opublikowanie listu Edyty Stein do papieża Piusa XI, z jednoczesną publikacją listu polecającego opata R. Walzera OSB z Beuron oraz publikację odpowiedzi E. Pacelli’ego, ówczesnego Sekretarza Stanu. Stało się to możliwe dzięki zezwoleniu Jana Pawła II na otwarcie części archiwów watykańskich z lat 1922–39 dla badaczy i ekspertów, aby w świetle zachowanych dokumentów ukazać stosunek Stolicy Apostolskiej do dyktatury Hitlera w Niemczech.

Rocznik „dotyka” bezpośrednio myśli i ducha Edyty Stein, patrząc na terażniejszość i kierując się ku przyszłości. Wspólnota Europejska staje przed pytaniem o własne korzenie i własną przyszłość: Europo, quo vadis? Odpowiedzi można i trzeba szukać także w myśli i życiu Stein. Wspomniany powyżej J. Homeyer, biskup z Hildesheim i Przewodniczący Konferencji Biskupów Wspólnoty Europejskiej, wygłosił 21. 10. 2003 roku na Katolickiej Akademii w Berlinie wykład zatytułowany: *Ale żadnych wizji*. Wykład porusza problematykę kulturowej identyfikacji Europy. Homeyer stawia trzy tezy, że odwołanie do Boga w konstytucji jest dla pluralistycznego i zsekularyzowanego społeczeństwa: 1/ poręką przeciw wszelkiemu rodzajowi totalitaryzmom, 2/ wezwaniem do przeszłości stanowiącym o identyfikacji europejskiej, 3/ wezwaniem do innej przyszłości Europy.

Wykład Homeyera jest wizją kulturowej integracji i polityki Europy zdolnej do podjęcia zadań stawianych przez przyszłość. W tym samym kierunku co wykład Homeyera idzie Rezolucja Niemieckiego Towarzystwa Edyty Stein uchwalona przez zjazd jego członków w Münster 2003 i skierowana do Europejskiego Konwentu w Strasburgu. Jan Paweł II ogłosił Edytę Stein Współpatronką Europy. Towarzystwo zaznacza, że wartości obecne w myśli i życiu Stein, jej europejski duch mają charakter wzorczy, na nich winna bazować terażniejszość i do nich nawiązywać przyszłość Europy.

Dziedzictwo Edyty Stein nie należy do przeszłości, jest aktualne. Coraz bardziej staje się też aktualne jego przybliżanie wąskim kręgom polityków i szerokim kręgom wyborców, bo jedni i drudzy na swój sposób wyznaczają kształt życia terażniejszego i przyszłego jednostek i społeczeństw w Europie.

Jerzy MACHNACZ